

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Okrepitev pristopnega procesa – verodostojna perspektiva EU za Zahodni Balkan

(COM(2020) 57 final)

Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Gospodarski in naložbeni načrt za Zahodni Balkan

(COM(2020) 641 final)

in Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Sporočilo o širitveni politiki EU za leto 2020

(COM(2020) 660 final)

(2021/C 220/14)

Poročevalec: **Andrej ZORKO**

Soporočevalec: **Ionuț SIBIAN**

Zaprosilo	Evropska komisija, 11. 11. 2020
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za zunanje odnose
Datum sprejetja mnenja strokovne skupine	3. 3. 2021
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	24. 3. 2021
Plenarno zasedanje št.	559
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	243/1/10

1. Sklepi in priporočila

1.1. EESO pozdravlja sporočilo Komisije, sprejeto leta 2020, o širitvi EU na Zahodni Balkan⁽¹⁾ in se strinja, da je vključevanje partneric z Zahodnega Balkana v EU geostrateška naložba v mir, stabilnost, varnost in gospodarsko rast evropske celine.

1.2. EESO se strinja s sklepi vrha, ki je potekal v Zagrebu⁽²⁾, na katerem so voditelji EU ponovno potrdili odločenost Unije, da bo okrepila sodelovanje z regijo, in pozdravili zavezo partneric z Zahodnega Balkana, da bodo temeljito in odločno izvedle potrebne reforme. Zahodni Balkan je sestavni del Evrope in geostrateška prioriteta EU.

⁽¹⁾ Okrepitev pristopnega procesa – verodostojna perspektiva EU za Zahodni Balkan, COM(2020) 57 final (5.2.2020); Gospodarski in naložbeni načrt za Zahodni Balkan, COM(2020) 641 final (6. 10. 2020); Sporočilo o širitveni politiki EU za leto 2020, COM(2020) 660 final (SWD(2020) 350 final) – (SWD(2020) 351 final) – (SWD(2020) 352 final) – (SWD(2020) 353 final) – (SWD(2020) 354 final) – (SWD(2020) 355 final) – (SWD(2020) 356 final) (6.10.2020).

⁽²⁾ Zagrebška izjava (6. maj 2020).

1.3. EESO je prepričan, da bi morali socialni partnerji in druge organizacije civilne družbe⁽³⁾ imeti večjo vlogo v celotnem procesu širitve ter biti dejavneje vključeni vanj pri obravnavanju skupnih izzivov in problemov, ki niso le politični, temveč tudi gospodarski in socialni. Komisija bi morala jasneje opredeliti pojem „ključni deležniki“. Organizirana civilna družba je navsezadnje most med politiko in ljudmi ter pomaga pri spremljanju, ali se temeljna načela, kot so svoboda govora, pravna država, neodvisnost medijev, enaka obravnava in boj proti korupciji, dejansko izvajajo v praksi.

1.4. EESO pozdravlja revidirano metodologijo širitve, ki jo je Komisija sprejela leta 2020⁽⁴⁾. Cilj revizije je bil vzpostaviti bolj verodostojen, predvidljiv in političen postopek, zato bi ga morala Komisija za Albanijo in Severno Makedonijo začeti izvajati takoj, ko bo Svet EU sprejel pogajalska okvira, prav tako pa bi morala čim prej pojasniti, kako bo prilagojen tudi Črni gori in Srbiji, ki sta že izrazili pripravljenost, da ga sprejmeta.

1.5. EESO pozdravlja dejstvo, da bodo pogajalska poglavja združena v tematske sklope in da se bodo pogajanja o posameznih sklopih začela kot celota. Zamisel, da bi na oprijemljiv način uporabili stroge pogoje, bi olajšala napredek držav kandidat EU pri reformah. Poleg tega je EESO še posebej zadovoljen s poudarkom, namenjenim pomenu sklopa „temeljne prvine“, ter dejstvom, da bo napredek na tem področju narekoval splošni tempo pogajanj.

1.6. EESO pozdravlja predlog Komisije o okrepitvi pristopnega procesa in „zeleno luč“ Sveta za začetek pristopnih pogajanj z Albanijo in Severno Makedonijo⁽⁵⁾, vendar obžaluje, da je v tem procesu prišlo do ponovne blokade, ter poziva EU, naj ravnata kot verodostojna partnerica in čim prej odpravi ovire, ki preprečujejo začetek pogajanj.

1.7. EESO je zadovoljen, da Komisija pripisuje velik pomen krepitvi zaupanja med vsemi deležniki in skrbi, da bo pristopni proces temeljil na medsebojnem zaupanju ter jasnih in skupnih zavezah obeh strani ter s tem ponovno pridobil verodostojnost na obeh straneh in uresničil ves svoj potencial.

1.8. Glede na težave, ki jih imajo države članice pri doseganju soglasja o širitvi, EESO meni, da bi moral Svet znova preučiti možnost uvedbe glasovanja s kvalificirano večino, vsaj za vse vmesne stopnje procesa pristopa k EU⁽⁶⁾. Tako bi imele države članice močno politično vlogo, kar je cilj nove metodologije, hkrati pa bi se jim onemogočilo oviranje procesa med njegovim potekom, saj ravno to trenutno spodkopava zaupanje v širitev in preobrazbeno moč širitvene politike.

1.9. EESO je prepričan, da bi morala EU za ponovno vzpostavitev zaupanja v širitev in krepitev načinov, kako se povezuje s svojimi naravnimi zaveznicami v regiji, političnim voditeljem in državljanom z Zahodnega Balkana omogočiti sodelovanje pri dejavnostih in razpravah v okviru konference o prihodnosti Evrope v obliki posvetovanja. EU bi se tako oprla na precedens Evropske konvencije iz začetka 21. stoletja⁽⁷⁾.

⁽³⁾ V skladu z ustaljeno terminologijo v EESO pojma „civilna družba“ in „organizacije civilne družbe“ v tem mnenju vključujeta socialne partnerje (tj. delodajalce in sindikate) in druge nedržavne akterje (glej mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora z naslovom *Ekonomsko in socialna kohezija ter vključevanje Zahodnega Balkana v EU – izzivi in prednostne naloge* (UL C 262, 25.7.2018, str. 15)).

⁽⁴⁾ COM(2020) 57 final (5.2.2020).

⁽⁵⁾ Sklepi Sveta o širitvi in stabilizacijsko-pridružitvenem procesu – Republika Severna Makedonija in Republika Albanija, 25. marec 2020.

⁽⁶⁾ Cvijic, Srdjan, Kirchner, Marie Jelenka, Kirova, Iskra, in Nechev, Zoran (2019), *From enlargement to the unification of Europe: Why the European Union needs a Directorate General Europe for future Members and Association Countries* (Od širitve do združitve: zakaj Evropska unija potrebuje generalni direktorat Evropa za prihodnje članice in pridružene države), Open Society Foundations.

⁽⁷⁾ Stratulat, Corina, in Lazarevic, Milena (2020), *The Conference on the Future of Europe: Is the EU still serious about the Balkans?* (Konferenca o prihodnosti Evrope: ali je EU še vedno resna glede Balkana?), dokument za razpravo EPC, Bruselj: Evropski politični center.

1.10. EESO je trdno prepričan, da bi morala EU vlagati tudi v razvoj horizontalnih struktur civilne družbe, tako da bi socialnim partnerjem in drugim organizacijam civilne družbe z Zahodnega Balkana zagotovila strokovno znanje, tehnično podporo ter možnosti za regionalno in mednarodno mreženje, med drugim tudi za zagotovitev njihove dejavnejše vloge v procesu širitve. EU bi se morala z organizacijami civilne družbe iz te regije dogovoriti za pripravo rednih „vzporednih“ poročil o stanju demokracije, da bi nadzorovale preglednost in odgovornost političnih elit Zahodnega Balkana ⁽⁸⁾.

1.11. Po mnenju EESO bi moralo biti financiranje tako s strani EU kot držav članic še naprej prednostno usmerjeno na krepitev nacionalnih zmogljivosti organizacij civilne družbe in spodbujanje regionalnega sodelovanja ter izmenjavo tehničnega znanja in izkušenj. Poleg tega je vzajemno priznavanje in sodelovanje med socialnimi partnerji in drugimi organizacijami civilne družbe bistveno, da bi bili kos izzivom, povezanim s programom reform v regiji in napredkom procesa širitve EU.

1.12. EESO se zaveda, da bi morala EU zagotoviti velikodušno podporo, ki bi vključevala veliko več kot le dostop do programov EU, da bi partnericam z Zahodnega Balkana pomagala ublažiti hude posledice pandemije in ponovno začeti ekonomsko in socialno konvergenco z EU. Resno bi bilo treba razmisliti na primer o postopnem odpiranju evropskih strukturnih in investicijskih skladov za partnerice z Zahodnega Balkana (na primer za podporo infrastrukturnim projektom), razširitvi uporabe mehanizmov EU za finančno stabilnost, možnosti sodelovanja regije v skupni kmetijski politiki ali omogočanju krožnih migracij ⁽⁹⁾.

1.13. EESO pozdravlja evropski zeleni dogovor ⁽¹⁰⁾, ki vključuje posebne cilje za Zahodni Balkan, in *smernice za izvajanje zelene agende za Zahodni Balkan, priložene gospodarskemu in naložbenemu načrtu za Zahodni Balkan* ⁽¹¹⁾. Partnerice v regiji spodbuja, naj sodelujejo z EU, da bi sprejele zelene politike do leta 2030 in dosegle podnebno nevtralnost do leta 2050.

1.14. EESO pričakuje, da bodo naslednja poročila za posamezne države imela jasno strukturiran pristop k spremljanju odnosa vlad Zahodnega Balkana do civilne družbe. Ta nadzor bi bil podlaga za oblikovanje političnih odzivov, tako da bi nazadovanje na tem področju imelo negativne posledice, napredek pa bi prinesel konkretne koristi. To bo navsezadnje okrepilo verodostojnost in preobrazbeno moč širitvene politike do Zahodnega Balkana.

1.15. EESO znova poziva institucije EU in vlade držav Zahodnega Balkana, naj poskrbijo za krepitev splošnih zmogljivosti socialnih partnerjev in hkrati ohranijo njihovo popolno neodvisnost. Delujoč socialni dialog bi moral biti pomemben element pristopnih pogajanj z EU. EESO poudarja, da bi se bilo treba s socialnimi partnerji posvetovati o vseh pomembnih zakonodajnih predlogih in v vseh fazah priprave strateških dokumentov in sicer bolj sistematično in pravočasno ⁽¹²⁾.

1.16. EESO poziva k organizaciji konferenc ali forumov civilne družbe na visoki ravni tik pred rednimi srečanji na vrhu EU-Zahodni Balkan ali kot spremljajočih dogodkov, da bi prejeli stališča civilne družbe o temah, obravnavanih na vrhu ⁽¹³⁾. Takšna posvetovanja so bistvena za zagotovitev objektivnega spremljanja napredka od spodaj navzgor v pogajalskem procesu. EESO bi lahko prispeval k tem dogodkom.

⁽⁸⁾ Stratulat *et al.* (2019), prav tam, str. 113.

⁽⁹⁾ Stratulat in Lazarević (2019), prav tam.

⁽¹⁰⁾ *Evropski zeleni dogovor* (COM(2019) 640 final (11.12.2019)).

⁽¹¹⁾ *Smernice za izvajanje zelene agende za Zahodni Balkan, priložene Gospodarskemu in naložbenemu načrtu za Zahodni Balkan*, SWD(2020) 223 final (COM(2020) 641 final) (6.10.2020).

⁽¹²⁾ Sklepna izjava 7. foruma civilne družbe Zahodnega Balkana – 16. in 17. april 2019, Tirana, Albanija.

⁽¹³⁾ Sklepi konference na visoki ravni o ekonomski in socialni koheziji na Zahodnem Balkanu, 15. maj 2018, Sofija, Bolgarija.

1.17. EESO ponavlja priporočila iz prispevka k vrhu EU-Zahodni Balkan 6. maja 2020, ki ga je pripravila strokovna skupina EESO za zunanje odnose (REX) ⁽¹⁴⁾, ter iz nedavnih mnenj EESO *Prispevek civilne družbe k zeleni agendi in Trajnostni razvoj Zahodnega Balkana v okviru procesa pristopa k EU*, ki sta bili sprejeti 18. septembra 2020 ⁽¹⁵⁾ ⁽¹⁶⁾.

1.18. EESO poziva sedanje portugalsko predsedstvo Sveta EU in zlasti prihodnje slovensko predsedstvo, naj širitveno politiko v odnosu do Zahodnega Balkana uvrstita med prednostne naloge EU za leto 2021.

2. Pomen širitve EU na Zahodni Balkan

2.1. Verodostojna pristopna perspektiva je ključna spodbuda in gonilo temeljitih sprememb v regiji, ki je ironično že geografska enklava v EU, obkrožena z državami članicami, ter posledično krepi našo kolektivno varnost in blaginjo. Je glavno orodje za spodbujanje demokracije, pravne države in spoštovanja temeljnih pravic, na katerih temeljita tudi gospodarsko povezovanje ter spodbujanje regionalne sprave in stabilnosti.

2.2. Ohranjanje in izboljševanje te politike sta tako nepogrešljiva za verodostojnost EU, njeno uspešnost ter njen vpliv v tej regiji in širše, zlasti v času povečane konkurence na geopolitični ravni. Če bi širitev uvrstili nižje na seznam prednostnih nalog EU ali proces upočasnili, bi lahko s tem drugim akterjem, ki pogosto nimajo enakih demokratičnih ciljev kot EU – zlasti Rusiji in Kitajski – olajšali vmešavanje v Balkan in navezovanje prijateljskih vezi z državami, kot so Srbija, Črna gora in Bosna in Hercegovina, kar se je pokazalo tudi med sedanjo pandemijo. Takšne tuje velesile lahko ovirajo prizadevanja EU za zagotavljanje varnosti celine.

2.3. Sodobni izzivi, kot so globalizacija, staranje družbe, migracije, podnebne spremembe, socialne razlike, terorizem, radikalizacija, organizirani kriminal, kibernetični napadi in COVID-19, dokazujejo, da imata EU in regija Zahodnega Balkana ne le podobne interese, temveč se v vse večji meri soočata tudi z istimi problemi. S strateškega, političnega in gospodarskega vidika sta EU in Zahodni Balkan torej v istem čolnu. Zaradi te soodvisnosti je potrebno skupno ukrepanje, da bosta kos kompleksnosti in nepredvidljivosti današnjega sveta ⁽¹⁷⁾.

3. Vpliv EU je odvisen od njene verodostojnosti

3.1. Raziskava, ki jo je leta 2020 izvedel Ipsos ⁽¹⁸⁾, je pokazala, da je javno mnenje v regiji še vedno večinoma naklonjeno članstvu v EU (v povprečju 82,5 %). Ljudje v državah Zahodnega Balkana verjetno še vedno podpirajo vključevanje v EU, ker to vidijo kot priložnost za prepotrebne spremembe pri kakovosti upravljanja in gospodarski uspešnosti svojih držav. Ljudje pozitivno ocenjujejo vlogo EU v nacionalnih političnih (39,7 %) in gospodarskih (40,3 %) reformah. Poleg tega je možno, da javnost na Zahodnem Balkanu EU povezuje s svobodo dela in potovanja, pa tudi z mirom in varnostjo.

3.2. EESO pozdravlja solidarnost brez primere, ki jo je EU pokazala z Zahodnim Balkanom med pandemijo COVID-19, ko je med drugim omogočila dostop do instrumentov EU in platform, ki so običajno dostopni le državam članicam EU (kot so Odbor za zdravstveno varnost, Evropska agencija za zdravila (EMA) in sporazum o skupnem javnem naročanju), ter dovolila sodelovanje v njih. Upa, da se bo ta vključitev v politike in instrumente EU nadaljevala tudi v obdobju po pandemiji. EESO po drugi strani izraža zaskrbljenost, da bi zamude EU pri zagotavljanju nujno potrebnih cepiv proti COVID-19 za Zahodni Balkan lahko negativno vplivale na javno podobo EU v regiji.

⁽¹⁴⁾ Prispevek EESO k vrhu EU-Zahodni Balkan 6. maja 2020 (objavljen 28. aprila 2020).

⁽¹⁵⁾ UL C 429, 11.12.2020, str. 114.

⁽¹⁶⁾ Glej tudi mnenji EESO z naslovom *Ekonomska in socialna kohezija ter vključevanje Zahodnega Balkana v EU – izzivi in prednostne naloge* (UL C 262, 25.7.2018, str. 15), in *Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi instrumenta za predpristopno pomoč (IPA III)* (UL C 110, 22.3.2019, str. 156).

⁽¹⁷⁾ Stratulat et al. (2019), prav tam.

⁽¹⁸⁾ Raziskava, ki jo je oktobra 2020 naročil Evropski sklad za Balkan kot vir za svetovalno skupino za Balkan v evropski politiki (*Balkans in Europe Policy Advisory Group*). Raziskava se je izvajala v vseh šestih državah v regiji na podlagi nacionalnega reprezentativnega vzorca, sestavljenega iz najmanj 1 000 anketirancev, starih več kot 18 let, prek telefonskih in spletnih razgovorov.

3.3. Vendar se je v isti raziskavi organizacije Ipsos iz leta 2020 pokazalo, da je 52,1 % anketirancev v celotni regiji nezadovoljnih z napredkom svoje države v smeri pristopa k EU, zlasti s počasnim potekom procesa. Vse več državljanov na Zahodnem Balkanu meni, da se njihove države ne bodo nikoli vključile v EU, in je zaskrbljenih, ker „si jih EU ne želi“. Več kot 44,9 % anketirancev v Bosni in Hercegovini, 42 % v Srbiji, 40,5 % v Severni Makedoniji in 36,8 % v Albaniji meni, da bo njihova država postala članica EU šele po letu 2040 oziroma morda nikoli⁽¹⁹⁾. Iz tega je razvidno, da se bo sedanja visoka raven javne podpore EU v regiji verjetno ohranila le tako dolgo, dokler bodo možnosti za pristop dejansko verodostojne. Obdobje, ko se je lahko EU zanašala na samoumevno proevropsko usmerjenost partneric z Zahodnega Balkana, se torej končuje.

3.4. EESO poudarja, da številna stališča, ki jih sprejemajo politične stranke v Evropskem parlamentu, vlade držav članic EU in institucije EU, niso vselej medsebojno usklajena, s čimer se regiji pošiljajo nedosledna in nejasna sporočila. EESO je prepričan, da je potrebna večja notranja usklajenost med različnimi akterji, ki sodelujejo pri oblikovanju širitvene politike v državah članicah, da bodo njihova sporočila enotna in dosledna.

3.5. Institucije EU, kot sta Komisija in Evropski parlament, bi morale bolje komunicirati in tesneje sodelovati z državami članicami pri ocenjevanju napredka in pripravi strategij za pomoč in odziv partnericam z Zahodnega Balkana. Komisija bi morala razviti tesnejše dvostranske stike z državami članicami, na primer z organizacijo srečanj z ministrstvi za zunanje zadeve in nacionalnimi parlamenti, na katerih bi razpravljali o širitvi, poleg tega bi se morala bolje usklajevati z drugimi akterji na ravni EU in regionalni ravni (kot so Evropska služba za zunanje delovanje, Svet, Evropski parlament, EESO, Odbor regij in Svet za regionalno sodelovanje) ter s civilno družbo. Poleg tega bi moral Evropski parlament spodbujati boljše sodelovanje z nacionalnimi parlamenti v EU in med njimi, da bi se okrepila njihova proevropska usmeritev⁽²⁰⁾.

3.6. EESO se strinja z ugotovitvijo Komisije⁽²¹⁾, da se je treba v večji meri osredotočiti na politično naravo procesa ter zagotoviti močnejše usmerjanje in sodelovanje na visoki ravni iz držav članic EU. EESO tudi poudarja, da morata biti to močnejše politično usmerjanje in sodelovanje konstruktivna in koristna in da je učinkovita pomoč izjemno pomembna.

3.7. EESO je prepričan, da morata biti podpora in zavezanost EU procesu širitve na Zahodnem Balkanu močni in prepoznavni. Predvsem je treba zagotoviti, da bodo rezultati izvedenih reform ustrezno predstavljeni in da bo učinek teh reform izboljšal kakovost življenja ljudi.

3.8. Komisija bi morala ljudi na lokalni in regionalni ravni tako v državah članicah EU kot v regiji na različne načine bolj seznanjati o širitveni politiki, in sicer prek svojih lokalnih uradov in delegacij, pa tudi s pobudami, ki bi vključevale lokalne deležnike in socialne partnerje. Zanesljivo poročanje o obsežni podpori EU s strani partneric z Zahodnega Balkana, pa tudi o stroških in koristih evropskega povezovanja na splošno, je odvisno tudi od obstoja svobodnih in verodostojnih medijev v regiji. Zato bi morala Komisija vztrajati, da morajo partnerice z Zahodnega Balkana spoštovati svobodo medijev ter vlagati v razvoj in trajnost sektorja.

4. Utrditev demokracije v regiji ne more biti predmet pogajanj

4.1. Raziskava organizacije Ipsos iz leta 2020 razkriva, da so ljudje nezadovoljni zlasti s svojimi nacionalnimi politiki in institucijami. Anketiranci iz celotne regije dvomijo, da so njihovi voditelji resnično zavezani agendi za povezovanje z EU in obsojajo skorumpiranost in nedelovanje državnih institucij⁽²²⁾.

⁽¹⁹⁾ Stratulat, Corina, Kmezić, Marko, Tzifakis, Nikolaos, Bonomi, Matteo, in Nechev, Zoran (2020), *Between a rock and a hard place: Public opinion on integration in the Western Balkans* (Med kladivom in nakovalom: javno mnenje o vključevanju na Zahodnem Balkanu), svetovalna skupina za Balkan v evropski politiki (BiEPAG).

⁽²⁰⁾ Balfour, Rosa, in Stratulat, Corina (2015) (ur.), *EU member states and enlargement towards the Balkans* (Države članice EU in širitev na Balkan), tematski dokument EPC št. 79, Bruselj: Evropski politični center, str. 234.

⁽²¹⁾ *Verodostojna širitvena perspektiva in okrepljeno sodelovanje EU z Zahodnim Balkanom*, COM(2018) 65 final (6.2.2018).

⁽²²⁾ Stratulat et al. (2020), prav tam, str. 5.

4.2. Zdi se, da niti sprejetje demokratičnih ustav niti stroga demokratična pogojenost EU nista odpravila neuradnih struktur moči, ujetja države in patronaže na Zahodnem Balkanu, ampak sta jih celo utrdila ⁽²³⁾. Zaradi šibkih demokratičnih institucij ter vzpona avtokratskih voditeljev na Zahodnem Balkanu se lahko v teh državah znižajo standardi pravne države ter zmanjšata neodvisnost sodstva in svoboda medijev.

4.3. EU ne bi smela popuščati politikom v regiji, ki se očitno izmikajo svojim zavezam demokraciji. Čeprav je Komisija v svoji strategiji za regijo za leto 2018 ⁽²⁴⁾ odločno izpostavila „ujetje države“ in v letnih poročilih kritično ocenila različne države, to ne bo imelo večjega učinka, če tega ne bodo poudarili tudi uradniki EU ali politiki držav članic, ki potujejo na Zahodni Balkan ⁽²⁵⁾. Brez demokratičnega pravnega reda, ki bi vplival na monopol nad oblastjo, organizacijo strank in konkurenco, ali neuradnih praks politiki Zahodnega Balkana verjetno ne bodo upoštevali evropskih demokratičnih zahtev, če se prav zaradi tega obdržijo na oblasti.

4.4. Prizadevanja institucij EU za izboljšanje kakovosti demokracije na Zahodnem Balkanu s procesom pristopa bi se močno okrepila, če bi skupaj z državami, ki se želijo pridružiti EU, razpravljali in obravnavali demokratične reforme v obstoječih državah članicah. V več letih stroge demokratične pogojenosti, ki veljajo za države Zahodnega Balkana, ki se želijo pridružiti EU, je bilo pridobljenega veliko znanja in praktičnih izkušenj glede tega, kaj pomaga spodbujati reforme pri državnem upravljanju in kaj ne. Partnerice z Zahodnega Balkana bi tako lahko prispevale k razpravam EU o varstvu pravne države, svobode medijev in civilne družbe, na primer v okviru konference o prihodnosti Evrope ⁽²⁶⁾.

4.5. EU bi se morala tudi zavedati, da se zaradi vse pogostejše prakse v Svetu, da se obljube ne izpolnijo kljub oprijemljivemu napredku v regiji, zmanjšuje zavzetost politikov iz regije za izvajanje programa EU za reforme, zaradi česar bi lahko tudi politični voditelji na Zahodnem Balkanu, ki se najbolj zavzemajo za reforme in doseganje soglasja, izgubili voljo za to.

5. Občutljive socialno-ekonomske razmere

5.1. EESO pozdravlja tudi sprejetje gospodarskega in naložbenega načrta ⁽²⁷⁾, katerega namen je spodbuditi dolgoročno okrevanje in gospodarsko rast ter podpreti reforme, potrebne za napredovanje na poti do pridružitve EU, vključno s približevanjem Zahodnega Balkana enotnemu trgu EU. Njegov cilj je sprostiti neizkoriščen gospodarski potencial regije in izkoristiti velike možnosti za večje gospodarsko sodelovanje in trgovino znotraj regije.

5.2. EESO je prepričan, da so vsi ti koraki, ki jih je sprejela Komisija, zelo pozitivni in bi morali pomembno spodbuditi politiko; vendar so v resnici razmere še vedno težavne (zadnje sporočilo Komisije o širitveni politiki EU in njena letna poročila za posamezne države dobro opisujejo trdovratne probleme ⁽²⁸⁾).

5.3. Pandemija COVID-19 je vsekakor povzročila velike pretese na področju ponudbe blaga in storitev ter povpraševanja po njih, upad proizvodnje, rast brezposelnosti in vse večje socialne stiske. Vendar so gospodarske težave v regiji obstajale že pred krizo zaradi COVID-19. Proces ekonomske in socialne konvergence z EU v smislu BDP na prebivalca je od finančne, gospodarske in socialne krize leta 2008 zelo počasen ali pa ga sploh ni. Ker ni prišlo do

⁽²³⁾ Richter, Solveig, in Wunsch, Natasha (2020), *Money, power, glory: the linkages between EU conditionality and state capture in the Western Balkans* (Denar, moč in slava: povezave med pogojenostjo EU in ujetjem države na Zahodnem Balkanu), *Journal of European Public Policy* 27(1), str. 41–62.

⁽²⁴⁾ COM(2018) 65 final (6.2.2018).

⁽²⁵⁾ Stratulat *et al.* (2020), prav tam, str. 7.

⁽²⁶⁾ Stratulat in Lazarević (2019), prav tam.

⁽²⁷⁾ *Gospodarski in naložbeni načrt za Zahodni Balkan*, COM(2020) 641 final (6.10.2020).

⁽²⁸⁾ Sporočilo o širitveni politiki EU za leto 2020, COM(2020) 660 final (SWD(2020) 350 final) – (SWD(2020) 351 final) – (SWD(2020) 352 final) – (SWD(2020) 353 final) – (SWD(2020) 354 final) – (SWD(2020) 355 final) – (SWD(2020) 356 final) (6.10.2020).

pospešitve gospodarskega razvoja z odpravljanjem strukturnih problemov, kot sta pomanjkanje javnih in zasebnih naložb ter hitro staranje prebivalstva, so državljani Zahodnega Balkana nemočno zrlji v prihodnost vse večjega pomanjkanja. Zaradi pandemije so se socialno-ekonomski problemi dodatno zaostрили in pojavilo se je tveganje, da se bo sredi Evrope oblikovala dejanska enklava nerazvitosti ⁽²⁹⁾.

5.4. EESO poudarja, da morata okrepljeno gospodarsko sodelovanje in trgovina v regiji prispevati k ustvarjanju dostojnih, varnih in kakovostnih delovnih mest ter zmanjšanju socialnih razlik in ne smeta temeljiti na nelojalni konkurenci in socialnem dampingu. V tem smislu bi morala EU zagotoviti več finančne in tehnične podpore za regionalni gospodarski prostor in agendo na področju poveztljivosti Zahodnega Balkana, da bi spodbudila liberalizacijo trgovine in povezovanje v regiji ⁽³⁰⁾ ter preprečila, da bi regija postala odvisna od sil zunaj EU.

5.5. Zahodni Balkan ima obsežen neizkoriščen gospodarski potencial in velike možnosti za večje medregionalno gospodarsko sodelovanje in trgovino. Kljub nekoliko pospešeni rasti in ustvarjanju delovnih mest ter povečanju dohodka v zadnjih letih države še vedno zaostajajo pri reformi svojih gospodarskih struktur in izboljšanju konkurenčnosti. Še vedno se soočajo z visokimi stopnjami brezposelnosti, zlasti med mladimi, velikim neskladjem v znanju in spretnostih, trdovratno neformalno ekonomijo, begom možganov, nizko udeležbo žensk na trgu dela in nizko ravno inovacij ⁽³¹⁾. EESO predlaga, da je treba razmisliti o možnosti uporabe načel evropskega stebra socialnih pravic pri ocenjevanju izpolnjevanja pogojev za članstvo v EU ⁽³²⁾.

5.6. Po mnenju EESO je zelo pomembno izboljševanje kakovosti in ustreznosti sistemov izobraževanja in usposabljanja v regiji, ključna pa je tudi krepitev povezav med delodajalci in izobraževalnimi ustanovami.

5.7. Naložbeno okolje ostaja pretežno nespremenjeno: šibka pravna država, neustrezno izvrševanje pravil o državni pomoči, zakoreninjena siva ekonomija, slab dostop do financiranja za podjetja ter nizka stopnja regionalnega povezovanja in poveztljivosti. Vmešavanje države v gospodarstvo se nadaljuje. Infrastrukturo bi bilo treba resnično izboljšati, naložbe pa bi se morale izvajati prek enotnih projektnih struktur in bi morale biti skladne s prednostnimi nalogami, dogovorjenimi z EU.

5.8. EESO opozarja, da je Zahodni Balkan zelo občutljiv na vpliv podnebnih sprememb, ki imajo škodljive posledice za javno zdravje in gospodarstvo. Zato so potrebni nujni ukrepi, s katerimi bi izboljšali kakovost življenja državljanov, zlasti otrok in mladih, in sicer s pravičnim prehodom na okolju prijaznejši model ter ob upoštevanju načela „nihče ne sme biti zapostavljen“ ⁽³³⁾. Na Zahodnem Balkanu obstajajo številni zaskrbljujoči trendi v zvezi s podnebnimi spremembami, na primer velika odvisnost od trdnih fosilnih goriv. Obstaja pa tudi veliko priložnosti, kot so možnosti za razvoj obnovljive energije in bogata biotska raznovrstnost. Zahodni Balkan je pomembno in tudi nujno vključiti v zeleni dogovor, ne le zato, ker podnebne spremembe ne poznajo nacionalnih ali fizičnih meja, temveč tudi zato, ker je to pomembno za blaginjo in zdravje ljudi, poleg tega pa državljanom z Zahodnega Balkana zagotavlja konkretne koristi s strani EU ⁽³⁴⁾.

5.9. EU bi morala opredeliti in vlagati v ključne sektorje, ki poganjajo gospodarstva partneric z Zahodnega Balkana, vključno s sektorjem malih in srednjih podjetij ter agroživilskim sektorjem. EU mora tudi zagotoviti, da zahtevani standardi za regijo ne bodo ovirali razvoja teh sektorjev z ukrepi, ki bi bili trenutno preveč omejujoči za Zahodni Balkan. Namesto tega je treba zahteve prilagoditi napredku, doseženemu v teh državah, da se omogoči rast.

⁽²⁹⁾ Bonomi, Matteo, in Reljić, Dušan (2017), *The EU and the Western Balkans: so near and yet so far* (EU in Zahodni Balkan: tako blizu in hkrati tako daleč), komentar, inštitut Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP).

⁽³⁰⁾ Stratulat et al. (2019), *prav tam*, str. 113, in mnenje EESO z naslovom *Prispevek civilne družbe k zeleni agendi in trajnostnemu razvoju Zahodnega Balkana v okviru procesa pristopa k EU* (mnenje na lastno pobudo) (UL C 429, 11.12.2020, str. 114).

⁽³¹⁾ Mnenje EESO z naslovom *Ekonomika in socialna kohezija ter vključevanje Zahodnega Balkana v EU – izzivi in prednostne naloge* (UL C 262, 25.7.2018, str. 15).

⁽³²⁾ Prav tam.

⁽³³⁾ UL C 429, 11.12.2020, str. 114.

⁽³⁴⁾ Prav tam.

5.10. Čeprav EESO pozdravlja finančni sveženj v višini več kot 3,3 milijarde EUR, ki ga je EU mobilizirala v korist prebivalcev in podjetij na Zahodnem Balkanu, je treba zagotoviti, da bodo sredstva ustrezno usmerjena in da bodo koristi naložb dosegle ljudi v skladu z njihovimi cilji. Meni, da bi bilo treba v okviru okrevanja po krizi zaradi COVID-19 spodbujati ekonomsko in socialno kohezijo v regiji ter zelene politike in da mora biti zeleni prehod sestavni del celovitega in v prihodnost usmerjenega načrta za okrevanje na Zahodnem Balkanu.

5.11. EESO meni, da lahko k večji ekonomski in socialni konvergenci, zlasti po pandemiji COVID-19, pomembno prispevajo dejavna udeležba socialnih partnerjev in drugih organizacij civilne družbe, vključno s spodbujanjem kolektivnih pogajanj, ter načrtovanje in izvajanje gospodarskih, socialnih in drugih reform.

5.12. Zahteva Komisije po večji preglednosti pri uporabi sredstev in izvajanju reform je dobrodošla, pri tem pa ni jasno, ali Komisija civilno družbo obravnava kot enega od „ključnih deležnikov“. Pravzaprav je civilna družba v sporočilih Komisije o Zahodnem Balkanu iz leta 2020 na žalost komajda omenjena.

6. Regionalno sodelovanje

6.1. EESO meni, da je regionalno sodelovanje ključni dejavnik za dvig življenjskega standarda na Zahodnem Balkanu.

6.2. Vrh Zahodnega Balkana v Poznanju leta 2019 in vrh med EU in Zahodnim Balkanom v Zagrebu maja 2020 sta bila priložnost za voditelje iz regije, da se dogovorijo o izvajanju ambiciozne zelene in digitalne preobrazbe ter da še naprej razvijajo poveztivost na vseh zadevnih področjih: v prometu, energetiki ter digitalnem in medosebnem komuniciranju.

6.3. EESO se strinja, da so zelena agenda, gospodarski in naložbeni načrt, prizadevanja za gospodarsko prestrukturiranje, naložbe v turizem in energijo ter digitalna preobrazba izjemno pomembni za razvoj in stabilnost regije. Vendar opozarja, da je treba poskrbeti za kakovostna in dostojna delovna mesta, ki bodo delavcem omogočala varno delo in jim zagotavljala ekonomsko-socialno varnost ter koristila ljudem.

6.4. EESO meni, da je treba posebno pozornost nameniti konkurenčnosti, vključujoči rasti, življenjskemu standardu, trajnostnemu razvoju, poveztivosti in digitalnemu prehodu na Zahodnem Balkanu, za okrevanje regije in lokalnih gospodarstev pa sta izjemno pomembni tudi podjetniška zmogljivost in inovativnost. EESO zato priporoča povečanje uporabe skladov EU za predpristopno pomoč, da se podprejo zagonska podjetja, olajša usposabljanje za podjetništvo in okrepijo pametne gospodarske strategije v regiji ter zagotovijo naložbe v potrebno infrastrukturo.

6.5. EU se na področju okoljske politike osredotoča na postopno opuščanje fosilnih virov energije in njihovo nadomeščanje z obnovljivimi viri. Nasprotno pa partnerice z Zahodnega Balkana, zlasti Srbija, prejemajo kitajska posojila za gradnjo novih termoelektrarn na poceni in neučinkovit premog, pred tem pa ne izvajajo presoje vplivov na okolje⁽³⁵⁾. Posledično Beograd, Skopje in Sarajevo v hladnih zimskih mesecih, ko se poraba energije poveča, nenehno tekmujejo za naslov najbolj onesnaženega mesta na svetu⁽³⁶⁾. Če bi bila regija vključena v prizadevanja EU za oblikovanje zelenega prehoda, tudi v okviru konference o prihodnosti Evrope, bi bili taki projekti gotovo nepojmljivi⁽³⁷⁾.

⁽³⁵⁾ Matkovic Puljic, Vlatka, Dave Jones, Charles Moore, Lauri Myllyvirta, Rosa Gierens, Igor Kalaba, Ioana Ciuta, Pippa Gallop in Sonja Risteska (2019), *Chronic coal pollution – EU action on the Western Balkans will improve health and economies across Europe* (Kronična onesnaženost s premogom – Ukrepi EU na Zahodnem Balkanu bodo izboljšali zdravje in gospodarstva v Evropi), Bruselj: Health and Environment Alliance, str. 18.

⁽³⁶⁾ Glej na primer: European Western Balkans, *Sarajevo and Belgrade among the most polluted world capitals* (Sarajevo in Beograd med najbolj onesnaženimi svetovnimi prestolnicami), 13. januar 2020; Bateman, Jessica, *The young people fighting the worst smog in Europe* (Mladi v boju z najhujšim smogom v Evropi), BBC, 2. julij 2020.

⁽³⁷⁾ Stratulat in Lazarević (2019), prav tam.

6.6. EESO pozdravlja, da je bila na vrhu Zahodnega Balkana v Poznanju potrjena deklaracija o priznavanju visokošolskih kvalifikacij, ki določa model samodejnega priznavanja visokošolskih kvalifikacij in študija v tujini, vendar kljub temu meni, da je treba okrepiti prizadevanja za doseganje napredka na področju vzajemnega priznavanja poklicnih kvalifikacij za oblikovanje bolj povezanega trga dela in zagotavljanje prepotrebnih možnosti za mlade v regiji.

6.7. EESO poudarja, kako pomembno je spodbujati tesnejše sodelovanje in čezmejno partnerstvo med državami članicami EU in partnericami z Zahodnega Balkana, ne samo na ravni vlad, temveč tudi na regionalni in lokalni ravni, pa tudi na ravni organizirane civilne družbe⁽³⁸⁾.

7. Civilna družba ima osrednjo vlogo v pristopnem in zakonodajnem procesu

7.1. EESO poziva k večjemu priznavanju organizirane civilne družbe v okviru nove metodologije. Pozdravlja sicer dejstvo, da se financiranje organizacij civilne družbe v primeru premajhnega napredka v posamezni državi ne bo zmanjšalo, vendar obžaluje, da se civilna družba ne priznava dovolj v sporočilu⁽³⁹⁾, zlasti glede na posebne politične, gospodarske in socialne okoliščine na Zahodnem Balkanu, kjer je treba okrepiti vlogo organizacij civilne družbe v demokratičnih reformah.

7.2. EESO še posebej podpira pristop po sklopih v novi metodologiji in poudarja ključni pomen vloge organizacij civilne družbe v vseh sklopih, še posebej pa v sklopu „temeljne prvine“ in sklopu „zelena agenda in trajnostna poveztljivost“.

7.3. Civilna družba se še naprej ocenjuje ločeno v okviru političnih meril kot eden od štirih stebrov demokracije, vendar pa se podobno kot v preteklih poročilih podrobnost ocene razlikuje med državami brez doslednega in sistematičnega sklicevanja na *smernice v zvezi s pomočjo EU za civilno družbo v državah širitve (2014–2020)*⁽⁴⁰⁾, čeprav so podrobno orodje za spremljanje. Brez strateške usklajenosti, jasnega okvira za spremljanje ter politične zavezanosti nadaljnji podpori za organizacije civilne družbe v državah širitve EU organizacijam civilne družbe ne zagotavlja prepotrebne politične podpore, nacionalnim vladam pa ne daje jasnih smernic⁽⁴¹⁾.

7.4. EESO meni, da v okviru pristopa, ki temelji na dosežkih, ni mogoče opredeliti dejanskih dosežkov oziroma jih ni mogoče šteti za popolne brez močnejše udeležbe organizacij civilne družbe in njihovega objektivnega nadzora nad posebnimi političnimi razmerami v vsaki partnerski državi iz regije.

7.5. EESO podpira predlog Komisije, da bi morali mehanizmi za izvajanje financiranja EU zagotoviti jasno podlago za zaščito državljanskega prostora in odziv na nevarnosti, ki ga neposredno ogrožajo. Za doseg tega cilja bi bile ključne naložbe v državljansko vzgojo, ugodnejše okolje, infrastruktura civilne družbe in skupni ukrepi. Na krčenje državljanskega prostora bi se lahko učinkovito odzvali z uporabo na novo uvedenega načela uspešnosti, namenjenega podpori za delovanje civilne družbe. Namesto da bi državam, ki nazadujejo v demokratičnem razvoju, preprosto odvzeli sredstva, bi lahko ta sredstva prerazporedili za podporo civilni družbi, da bi se spoprijeli z demokratičnim nazadovanjem v zadevni državi⁽⁴²⁾.

⁽³⁸⁾ Dobre primere takega sodelovanja je mogoče najti v strategiji EU za jadransko-jonsko regijo (EUSAIR), strategiji EU za Podonavje (EUSDR), mreži mest CIVINET Slovenija – Hrvaška – jugovzhodna Evropa, mreži za razvoj podeželja na Balkanu (BRDN), naložbenem forumu šestih zaodnobalkanskih zbornic (WB6 CIF) in regionalnem sindikalnem svetu Solidarnost.

⁽³⁹⁾ Okrepitev pristopnega procesa – verodostojna perspektiva EU za Zahodni Balkan, COM(2020) 57 final (5.2.2020).

⁽⁴⁰⁾ Smernice v zvezi s pomočjo EU za civilno družbo v državah širitve (2014–2020).

⁽⁴¹⁾ BCSDN, *Background Analysis of the Enlargement Package 2020: Should Civil Society Be Satisfied with Just Being Acknowledged?* (Analiza ozadja širitvenega svežnja 2020: bi se morala civilna družba zadovoljiti zgolj s priznanjem?), oktober 2020.

⁽⁴²⁾ BCSDN, *Feedback on the Consultation of CSOs in the Preparation of IPA III* (Povratne informacije o posvetovanju z organizacijami civilne družbe pri pripravi IPA III), 22. april 2020.

7.6. Institucije EU bi se lahko oprle na lokalne vire civilne družbe in prosile za pomoč delegacije EU v regiji, da bi mobilizirali državljane partneric z Zahodnega Balkana, tako da bi jim omogočili sodelovanje pri platformah, na katerih bodo imeli državljani EU izmenjave med konferenco o prihodnosti Evrope. Če bi mladim in navadnim državljanom z Zahodnega Balkana omogočili, da se udeležijo dogodkov v okviru konference o prihodnosti Evrope, namenjenih državljanom celotne EU, bi bila to pomembna naložba v socialni kapital regije, s čimer bi se na lokalni in regionalni ravni na Zahodnem Balkanu izboljšala ozaveščenost o zadevah EU in kako pomembne so za njihove države. Prav tako bi se vzpostavili medosebni stiki med EU in regijo, bolje obveščeni državljani pa bi bili tudi bolje usposobljeni, da bi svoje politične elite spremljali v zvezi z vprašanji, povezanimi s procesom vključevanja v EU ⁽⁴³⁾.

V Bruslju, 24. marca 2021

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽⁴³⁾ Stratulat in Lazarević (2020), prav tam, str. 7.